

Наталія Діанова

**КОЗАЦЬКА ТЕМАТИКА
У НАУКОВІЙ СПАДЩИНІ В. О. БІДНОВА**

Мета поданої роботи полягає у дослідженні внеску професора Василя Олексійовича Біднова у вивчення тематики українського козацтва й Запорозької Січі. Застосування наукових методів дослідження аналізу і синтезу, дало можливість дослідити наукові праці професора, які стосуються зазначеної проблематики. Розглянуто деякі аспекти його наукової роботи в складі Катеринославської вченої архівної комісії, де важливе місце відводилось обстеженню і впорядкуванню архівів Катеринославської губернії. В. О. Біднов зробив описи архівів, в яких йому довелося попрацювати. У контексті досліджуваної тематики науковий інтерес становить його праця «Короткі відомості про архів Самарського Пустинно-Миколаївського монастиря», що був однією з головних святинь запорожців. В архіві зберігались рукописні й опубліковані книги XVII – XVIII ст. та документи з історії монастиря, датовані переважно XIX ст. Автор вказав на відсутність належного порядку в зберіганні документів і зникнення низки архівних справ, які торкались козацтва.

Важливого значення набуває археографічна діяльність професора, яка проявлялась у пошуках і публікації джерел із церковної й світської історії Південної України. На особливу увагу заслуговують документи, виявлені дослідником в архівах Катеринославської духовної консисторії, Самарського Пустинно-Миколаївського монастиря й архіві губернського правління. Вони висвітлюють деякі епізоди з життя Запорозької Січі, її церковних споруд і духовенства. Ці документи знайшли своє відображення в численних публікаціях по зазначеній проблематиці. Більшість із них представлена археографічними роботами, в яких наведено тексти документів із короткими коментарями до них. Їх публікація здійснювалась переважно на сторінках «Летописей Екатеринославской ученой архивной комиссии».

Зазначено, що найбільш повним збірником документів з історії козацтва є «Материалы для истории колонизации бывших запорожских владений». Цей збірник, опублікований В. О. Бідновим, не втратив своєї наукової значимості й актуальності. Поданий дослідником комплекс документів дає можливість реконструювати процес утворення адміністративних закладів у Новоросійській губернії та їх відношення до проблеми запорозьких зимівників впродовж 1775-1776 рр.; розглянути розвиток церковного будівництва на колишніх запорозьких землях і позицію духовенства стосовно політики російського уряду в цьому регіоні. У вступі автор розмістив археографічну передмову й ґрунтовний нарис про стан запорозьких земель у перші роки після зруйнування Січі. Проаналізовано археографічні роботи В. О. Біднова, де історія козацтва тісно пов'язана з історією православної церкви. Автор опублікував документи Катеринославської духовної консисторії, супроводжуючи їх ґрунтовним аналізом. Вони дають можливість розглянути церковний устрій на Січі та розкрити діяльність запорозьких священнослужителів. Біографічні відомості про сичового архімандрита Володимира Сокальського і священика Феодора Фоміча дають підставу для припущення про їх лояльність до дії російського уряду. Підтвердженням цього є привілеї, отримані ними після ліквідації Січі.

В. О. Біднов займався дослідженням історії Запорозької Січі в останній період її існування. Він увів до наукового обігу низку документів Катеринославського губернського правління, які дають можливість розглянути перебіг дії російських військ, націлених на знищення Запорозької Січі. Василь Олексійович вказав на деякі неточності, допущені його попередниками, які досліджували цю проблему.

Наукові праці В. О. Біднова, які стосуються історії запорозького козацтва, дають можливість найбільш повно реконструювати історію Запорозької Січі у контексті загальної історії Південної України.

Ключові слова: *В. О. Біднов, наука, архіви, документи, історія, козацтво, Запорозька Січ, церква, дослідження.*

Василь Олексійович Біднов залишив помітний слід в історіографії як сумлінний дослідник Південної України. Вагоме місце в його наукових дослідженнях посідала історія Катеринославщини та запорозького козацтва. Це проявилось в його археографічних та історичних публікаціях, які до цього часу становлять значний науковий інтерес і привертають увагу дослідників. До наукової спадщини В. О. Біднова звертались сучасні історики: І. В. Саламаха ³¹¹, І. І. Лиман ³¹², С. В. Ульяновська, В. В. Ульяновський ³¹³ та ін. Вони розглядали його життєдіяльність, громадсько-політичну та наукову діяльність, публікації з історії православної церкви на півдні України. Проте проблема українського козацтва у науковій спадщині В. О. Біднова не знайшла належного висвітлення.

Василь Олексійович Біднов належить до найбільш авторитетних істориків Південної України. Високий рівень духовної освіти давав можливість для реалізації його наукових інтересів. Завдяки своєму таланту й великій наполегливості він зумів пройти непростий шлях від однорічної земської школи у селі Широке Херсонської губернії до Київської духовної академії (КДА), яку він закінчив у 1902 р. зі ступенем кандидата богословських наук. Василь Олексійович не прийняв духовного сану й присвятив своє життя освітній та науковій діяльності. Упродовж року він працював викладачем історії в Астраханській духовній семінарії, а потім добився переводу до Катеринославської духовної семінарії, де викладав історію, філософію, психологію та деякі інші предмети гуманітарного циклу. Одночасно з викладацькою він займався науковою діяльністю і зарекомендував себе серйозним

³¹¹ Саламаха І. В. Громадсько-політична та наукова діяльність В. О. Біднова (кінець XIX – 1935 р. : автореф. дис. ... канд. іст. наук 6 07.00.01 / І. В. Саламаха. – Запоріжжя, 1998. – 19 с.

³¹² Лиман І. Православна церква на півдні України 1775-1861 рр. в публікаціях Василя Біднова // Південний архів. Філологічні науки: збірник наукових праць. – Випуск XXII. – Херсон: ХДУ, 2003. – С. 12-18.

³¹³ Ульяновська С. В., Ульяновський В. В., В. Біднов // Українська культура: Лекції за редакцією Дмитра Антоновича / Упор. С. В. Ульяновська. – К.: Либідь, 1993. – С. 514-526.

дослідником історії церкви³¹⁴. У цей час В. О. Біднов плідно займався дослідженням світської та церковної історії Катеринославщини. Він був одним із найактивніших членів Катеринославської вченої архівної комісії (КВАК), пріоритетним напрямком діяльності якої була археографічна діяльність, що проявлялось у пошуках і публікації історичних джерел, які давали можливість репрезентувати історичне і культурне життя Катеринославщини кінця XVIII – XIX ст. Частину виявлених документів дослідник оприлюднив на сторінках «Летописи Екатеринославской ученой архивной комиссии» (ЛЕУАК) Його перу належить близько 30 публікацій, які стосуються історії Південної України, що дає підставу вважати Василя Олексійовича одним із провідних археографів Комісії.

В. О. Біднов брав активну участь в обстеженні ряду архівів. Разом із іншими членами КВАК: В. Д. Машуковим, О. Г. Богумилом і М. М. Тернавським він досліджував архів губернського правління. Василь Олексійович упорядковував архіви Катеринославської духовної консисторії, який налічував 207 107 справ та Самарського Пустинно-Миколаївського монастиря, де зберігалися документи та стародруки XVIII – XIX ст.³¹⁵. Звісно, йому допомагали священнослужителі, які здійснювали пошукову роботу в зазначених архівах, а також у церквах і монастирях епархії. Катеринославська духовна консисторія 11 листопада 1904 р. надіслала КВАК опис церковних старожитностей і пам'яток старовини церков Катеринославського і Новомосковського повітів та Архієрейського будинку, який вирішено опублікувати в «ЛЕУАК». Аналогічний опис був надісланий Самарським монастирем, який планувалось опублікувати разом із доповіддю В. О. Біднова про результати огляду архіву цього монастиря³¹⁶. Фактично він продовжив справу своїх авторитетних попередників – Херсонського архієпископа Гавриїла (Розанова) та Катеринославського єпископа Феодосія (Макаревського), які свого часу працювали з документами вище зазначених архівів і частину документів використали в процесі дослідження історії південного краю.

В. О. Біднов зробив описи архівів, в яких йому довелося працювати. У контексті даного дослідження найбільший інтерес становлять його «Короткі відомості про архів Самарського Пустинно-Миколаївського монастиря», які увійшли до окремої

³¹⁴ Там само. – С. 514–526.

³¹⁵ Журба О. І., Абросимова С. В. Археографічна діяльність Катеринославської вченої архівної комісії // Український археографічний щорічник. – Вип. 1. – К.: Наукова думка, 1992. – С. 35.

³¹⁶ Протокол № 7 засідання Екатеринославской ученой архивной комиссии 20 марта 1905 г. // ЛЕУАК. – 1909. – Вып. 5. – С. 1.

роботи В. О. Біднова – «Из пришлого Екатеринославской епархии», опублікованої у 1904 р. Автор зазначав, що в архіві зберігалось близько 150 друкованих і рукописних книг, датованих XVII – XVIII ст. Переважна більшість архівних документів відносилась до XIX ст. Дослідник звертав увагу на відсутність описів справ та строго-хронологічного порядку в розташуванні документів. Йому вдалося знайти лише один старий опис «письмових справ» Самарського монастиря за 1773-1861 рр., який невідомо ким і коли був складений. Проте там не було жодної згадки про документи, на які посилалися Гавриїл (Розанов) і Феодосій (Макаревський) у своїх дослідженнях. Не збереглися й дві найбільш цінні справи, які стосувалися саме запорозького козацтва: «Ордер из Коша, который извещал о высочайше жалованной грамоте Запорожскому войску за его заслуги во время первой русско-турецкой войны (1768-1774 гг.)» та «О присылке из Межигорского монастыря двух писем кошевому Петру Калнышу»³¹⁷.

Наукову цінність становлять опубліковані В.О.Бідновим документи з історії запорозького козацтва, що були виявлені в архівах губернського правління та Катеринославської духовної консисторії. Вони мають інформацію про деякі аспекти життєдіяльності духовних осіб, які несли службу в козацьких церквах і про окремі епізоди з історії Запорозької Січі кінця XVIII ст.³¹⁸. Документи стали основою чисельних публікацій із зазначеної проблематики. Більшість з них становили археографічні роботи із наведенням текстів документів і короткими коментарями до них.

Чи не найбільшою збіркою документів із історії козацтва стали «Материалы для истории колонизации бывших запорожских владений», опубліковані В. О. Бідновим у 1913 р. на сторінках «ЛЕУАК»³¹⁹. Для цієї публікації характерним є високий рівень едичійного виконання, на що вказує ґрунтовний вступ, що складається з археографічної передмови та докладного історичного нарису щодо стану запорозьких земель у перші роки після скасування Січі. Кожен із 13-ти документів має заголовок і легенду. А. В. Бойко вважав, що опублікований В. О. Бідновим комплекс документів залишається найбільшим зібранням як за представництвом, так і за інформативними можливостями. Він

³¹⁷ Беднов В. А. Из прошлого Екатеринославской епархии. – Екатеринослав: тип. Губ. зем. – 1804. – С. 69-70.

³¹⁸ Беднов В. А. К истории бывших запорожских старшин и козаков: Публикация документов // ЛЕУАК. – 1915. – Вып. 10. – С. 217-263; Материалы для истории колонизации бывших запорожских владений / Сообщил В. Беднов // ЛЕУАК. – 1913. – Вып. 9. – С. 168-215; К биографии Лазаря Глобы / Сообщил В. Беднов // ЛЕУАК. – 1912. – Вып. 8. – С.317-320; К истории колонизации Юга России / Сообщил В. Беднов // ЛЕУАК. – 1915. – Вып. 10. – С. 351-355.

³¹⁹ Беднов В. Материалы для истории колонизации бывших запорожских владений. – С. 168-215.

розкриває процес організації та утворення адміністративних установ у повітових центрах Новоросійської губернії та їх ставлення до проблеми запорозьких зимівників впродовж 1775-1776 рр.³²⁰. Представлена документальна база дає можливість проаналізувати розвиток церковного будівництва на колишніх козацьких землях і позицію духовенства щодо відкриття Слов'янської провінційної та Саксаганської воєводської канцелярій і переселення козаків із зимівників до міст і слобід.

В інших археографічних працях В. О. Біднова історія козацтва тісно пов'язана з історією православної церкви на теренах Запорозьких Вольностей. Про це свідчить публікація ним документів із архіву Катеринославської духовної консисторії про церковний устрій на Січі³²¹ та діяльність деяких запорозьких священнослужителів³²². Характерною особливістю цих робіт стала не просто традиційна для В. О. Біднова подача тексту документів, але й їх аналіз. Дослідник навіть деякі біографічні відомості січового архімандрита Володимира Сокальського та священника Феодора Фоміча. І. І. Лиман вважає, що наведені факти дають підставу стверджувати, що В. Сокальський і Ф. Фоміч прислужилися царській владі, а тому після ліквідації Нової Січі вони не лише не зазнали утисків, але й отримали ряд привілеїв від нової адміністрації регіону³²³.

В. О. Біднов досліджував історію Запорозької Січі в останній період її існування. Ймовірно поштовхом до цього стала публікація архієпископом Гавриїлом (Розановим) документу із козацької тематики – «Всеподанейшее донесение императрице Екатерине II, генерал-поручика Текеля, об уничтожении Запорожской Сечи»³²⁴. Цей документ містить копії наказів, виданих впродовж 1 травня – 1 липня 1775 р. генерал-поручиком Текелі та генерал-майором Райзером, що розкривають план оточення та знищення Січі.

Він дає можливість репрезентувати перебіг подій, які мали місце в процесі цілеспрямованого знищення Запорозької Січі. Росіянами були захоплені військова артилерія, запаси боєприпасів, канцелярія та все

³²⁰ Бойко А. В. Південна Україна останньої чверті XVIII ст.: аналіз джерел. – К., 2000. – С. 142.

³²¹ Беднов В. А. Материалы для истории церковного устройства на Запорожье: (Из архива Екатеринославской духовной консистории) // ЛЕУАК. – 1907. – Вып. 4. – С. 31-129.

³²² Беднов В. А. К истории бывших запорожских старшин и козаков: Публикация документов // ЛЕУАК. – 1915. – Вып. 10. – С. 217-263; Біднов В. А. Січовий архімандрит Володимир Сокальський в народній пам'яті та освітленні історичних джерел // Записки наукового товариства імені Шевченка. – Т. СХLXII. – Львів, 1927. – С. 81-102.

³²³ Лиман І. Православна церква на півдні України 1775-1861 рр. в публікаціях Василя Біднова // Південний архів. Філологічні науки: 36. наук. пр. – Вып. XXII. – Херсон, 2003. – С. 15.

³²⁴ Гавриил, архиепископ. Всеподанейшее донесение императрице Екатерине II, генерал-поручика Текеля, об уничтожении Запорожской Сечи // ЗООИД. – Одесса, 1853. – Т. 3. – Отд. I. – С. 587-589.

майно Коша, а кошовий отаман Калнишевський, писар Глоба і суддя Головатий – заарештовані. Архієпископ звертає увагу на той факт, що генерал Текелі написав своє донесення імператриці 6 липня 1775 р. із табору при Січі, яка вже була фактично зруйнована.

Професор В. О. Біднов, на основі введених ним до наукового обігу архівних матеріалів Катеринославського губернського правління, спростував тезу про повне зруйнування Січі³²⁵. Він звернув увагу, що в ряді опублікованих робіт з історії запорозького козацтва є суттєві неточності, причина яких полягала в тому, що автори не були знайомі з повним комплексом джерел по даній проблематиці. Зокрема, А. О. Скальковський писав, що «генерал-поручик Текелій 5 червня 1775 р. вступив на Січ, заарештував старшину і конфіскував її майно. Він розорив Січ так, що жодної балки не залишилось на місці»³²⁶. На думку В. О. Біднова це не зовсім відповідало дійсності. Він вважав, що зруйнування Січі в прямому розумінні цього слова не було. Спочатку її перейменовано в м. Покровське і вона стала осередком тимчасового правління на чолі з підполковником Норовим, а з 21 липня 1776 р. там було відкрито канцелярію Слов'янської провінції. Все майно куренів: крамниці, шинки, льохи залишилось неушкодженим і перейшло до російської державної скарбниці. Лише через п'ять років, після перенесення адміністративного центру до Нікополя, козацькі будівлі були зруйновані, а Покровське перейшло у власність генерального прокурора князя Вяземського. Автор зазначив, що після захоплення Запорозької Січі російськими військами, постраждало приватне майно лише кошового Петра Калнишевського, військового писаря Івана Глоби, судді Павла Головатого та ще декількох десятків старшин і козаків, які не бажали підкоритися московському уряду та змиритися з думкою про знищення Війська Запорозького. Він навів дані про матеріальний стан козацької старшини, який був досить пристойним і висловив версію, що кошти від продажу конфіскованого майна були використані в процесі колонізації південноукраїнських земель³²⁷.

Н. Д. Полонська-Василенко погоджуючись з наведеною гіпотезою В. Біднова в цілому, вважала, що від дій російських чиновників постраждала не лише незначна частина козацької старшини, але й багато козаків, яких звинуватили в різних

³²⁵ Біднов В. Материалы для истории колонизации бывших запорожских владений. – С. 176-177; Біднов В. «Атакування» Запорозької Січі 1775 р. (з нагоди 150-літніх роковин зруйнування Січі) // Літературно-науковий вісник. – Прага, 1925. – Кн. IX. – С. 58.

³²⁶ Скальковский А. История Новой Сечи, или последнего Коша Запорожского. – Ч. 1. – Одесса: тип. А. Шульце, 1885. – С. 196.

³²⁷ Біднов В. «Атакування» Запорозької Січі 1775 р. (з нагоди 150-літніх роковин зруйнування Січі). – С. 59-60.

«пороках»: злочинності та опору російському уряду. Їх і навіть тих, хто з ними спілкувався, притягнули до судової відповідальності і фактично пограбували. До того ж, із 1775 р. розпочалося примусове переселення козаків із їх зимівників до великих слобод, де вони були під наглядом урядовців. У процесі цього переселення багато майна було втрачено, не кажучи вже про старі садки, пасіки та різні пожитки³²⁸. Таким чином, розорення Запорозької Січі, з одного боку, негативно позначилось на матеріальному становищі колишніх запорожців, а з іншого – сприяло поповненню державної скарбниці, частина коштів з якої виділялась на економічне освоєння півдня України.

Таким чином, у контексті дослідження історії Катеринославської губернії, В. О. Біднов приділив значну увагу проблемі українського козацтва та Запорозької Січі. Безпосередня заслуга історика полягала у введенні до наукового обігу документів з даної тематики, виявлених ним у світських і церковних архівах регіону. Його роботи носили здебільшого археографічний характер: текст документів супроводжувався невеликими за обсягом коментарями. Наукова спадщина Василя Олексійовича не втратила своєї актуальності й залишається цінним джерелом для дослідження історії запорозького козацтва та Південної України.

Natali Dianova

Cossacks problem in scientific heritage of the V.A.Bednov

The purpose of the presented publication consists in definition of a contribution of professor Vasily Alekseevich Bednov in studying of subject of the Ukrainian Cossacks and Zaporozhian Sich. Application of scientific methods of the analysis and synthesis made possible research of scientific works of the professor which belonged to the specified perspective. Some aspects of its scientific work as a part of the Ekaterinoslavsky scientific archival commission where the important place was allocated for inspection and streamlining of a number of archives of the Ekaterinoslavsky province are considered. V.A. Bednov made inventories of archives in which he happened to work. In a context of studied subject scientific interest «Short sheets about archive of the Samara Pustinni-Nikolaev monastery», which was one of the main shrines of the Zaporozhian Cossacks represent it. The hand-written and published books and documents were stored in archive on the stories of a monastery dated mainly the 19th century. The author specified on an appropriate order in storage of documents and disappearance of a number of archives which concerned the Cossacks.

Features of archaeology of the professor's activity which consisted in searches and the publication of sources on church and secular history of the Southern Ukraine attract attention. The special attention is drawn by the documents found by the researcher in archives the Ekaterinaslavskiy spiritual

³²⁸ Полонська-Василенко Н. Рец.: В. Біднов. «Атакування» Запорозької Січі 1775 р. (з нагоди 150-літніх роковин зруйнування Січі). – Літературно-Науковий Вісник. – Прага, 1925. – Кн. IX. – С. 51-70 // Записки історично-філологічного відділу. – К.: вид-во Української Академії Наук, 1927. – Кн. XV. – С. 247-248.

consistory, the Samara Pustynno-Nikolayevskiy monastery and archive of provincial board. They display some episodes from history Zaporozhian Sech its church constructions and clergy. These documents found the display in numerous publications on the specified perspective. Most of them were archaeological works, in which represented texts of documents and shot comments to them. Publish of documents made mainly on pages of «Annals of Ekaterinoslavsk scientific archival commission».

It is emphasized that the fullest collection of documents on Cossacks history – «Materials for history of colonization of the former Zaporizhian possession», published by Bednov, didn't lose the scientific importance and relevance till our time. The presented complex of documents gives the chance to reconstruct process of formation of administrative agencies in the Novorossiysk province and their relation to a problem of the Zaporizhian zimovnik during 1775-1776, to consider development of church construction on the former Zaporizhian lands and a clergy position concerning policy of the Russian government in this region. In the introduction the author placed the arkheografical preface and a detailed sketch about a condition of the Zaporizhian lands in the first years after destruction of Sich.

Bednov's works in which the history of the Cossacks intertwines with church history are analyzed. The author published documents of the Ekaterinoslavsky spiritual consistory, accompanying them the thorough analysis. They allow to consider the church device to Sech and to open activity of the Zaporizhian priests. Biographic sheets about sechevy archimandrite Vladimir Sokalsky and priest Feodor Fomich give the grounds to assume about their loyalty to actions of the Russian government. Confirmation of it are the privileges received by them after elimination of Sich.

Bednov was engaged in research of history of Zaporizhian Sich during the last period of its existence. He introduced into scientific circulation a number of documents of Ekaterinaslavsky provincial board which give the chance to restore actions of the Russian armies aimed at destruction of Sich. Vasily Alekseevich pointed to a number of the inaccuracies allowed by his predecessors which investigated this problem. Bednov's relating to history of the Zaporizhian Cossacks the scientific works, give the chance to restore more fully history of Sech in a context of the general history of the Southern Ukraine.

Key words: V.A. Bednov, science, archives, documents, history, Cossacks, Zaporizhian Sich, church, research

Наталья Дианова

Проблема казачества в научном наследии В. А. Беднова

Цель представленной публикации заключается в определении вклада профессора Василия Алексеевича Беднова в изучение тематики украинского казачества и Запорожской Сечи. Применение научных методов анализа и синтеза, сделало возможным исследование научных трудов профессора, которые относились к указанной проблематике. Рассмотрены некоторые аспекты его научной работы в составе Екатеринославской ученой архивной комиссии, где важное место отводилось обследованию и упорядочению ряда архивов Екатеринославской губернии. В. А. Беднов сделал описи архивов, в которых ему довелось работать. В контексте исследуемой тематики научный интерес представляют его «Краткие ведомости об архиве Самарского Пустынно-Николаевского монастыря», который был одной из главных святынь запорожских казаков. В архиве хранились рукописные и опубликованные книги XVII – XVIII вв. и документы по истории монастыря, датированные преимущественно XIX в.

Автор указал на отсутствие надлежащего порядка в хранении документов и исчезновение ряда архивных дел, которые касались казачества.

Обращает на себя внимание археографическая деятельность профессора, которая заключалась в поисках и публикации источников по церковной и светской истории Южной Украины. Особое внимание привлекают документы, обнаруженные исследователем в архивах Екатеринославской духовной консистории, Самарского Пустынно-Николаевского монастыря и архиве губернского правления. Они освещают некоторые эпизоды из истории Запорожской Сечи, ее церковных сооружений и духовенства. Эти документы нашли свое отображение в многочисленных публикациях по указанной проблематике. Большинство из них были археографическими работами, в которых представлены тексты документов и краткие комментарии к ним. Их публикация осуществлялась преимущественно на страницах «Летописи Екатеринославской ученой архивной комиссии».

Подчеркнуто, что наиболее полный сборник документов по истории казачества – «Материалы для истории колонизации бывших запорожских владений», опубликованный В. А. Бедновым, не утратил своей научной значимости и актуальности до нашего времени. Представленный комплекс документов дает возможность реконструировать процесс образования административных учреждений в Новороссийской губернии и их отношение к проблеме запорожских зимовников в течении 1775-1776 гг.; рассмотреть развитие церковного строительства на бывших запорожских землях и позицию духовенства относительно политики русского правительства в этом регионе. Во вступлении автор поместил археографическое предисловие и детальный очерк о состоянии запорожских земель в первые годы после уничтожения Сечи.

Проанализированы археографические работы В. А. Беднова, в которых история казачества тесно переплетается с историей православной церкви. Автор опубликовал документы Екатеринославской духовной консистории, сопровождая их основательным анализом. Они позволяют рассмотреть церковное устройство на Сечи и раскрыть деятельность запорожских священнослужителей. Биографические ведомости о сечевом архимандрите Владимире Сокальском и священнике Феодоре Фомиче дают основание предполагать об их лояльности к действиям российского правительства. Подтверждением этого являются привилегии, полученные ими после ликвидации Сечи.

В. А. Беднов занимался исследованием истории Запорожской Сечи в последний период ее существования. Он ввел в научный оборот ряд документов Екатеринославского губернского правления, которые дают возможность восстановить действия русских войск, нацеленных на уничтожение Сечи. Василий Алексеевич указал на ряд неточностей, допущенных его предшественниками, которые исследовали эту проблему.

Научные труды В. А. Беднова, относящиеся к истории запорожского казачества, дают возможность более полно восстановить историю Запорожской Сечи в контексте общей истории Южной Украины.

Ключевые слова: В. А. Беднов, наука, архивы, документы, история, казачество, Запорожская Сечь, церковь, исследование.

Рецензент: Т.Г. Гончарук, д.и.н., профессор (Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова)